

Arxiu històric FUNDACIÓ JAUME BOFILL

Entrevista amb Alvar Tubau, antic militant d'Estat Català a Vilanova i la Geltrú

Oriol Pi

OCTUBRE 1973

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

1.10.73
428. RWo

Entrevista amb Alvar Tubau, antic militant
d'Estat Català a Vilanova i la Geltrú

Data de naixença: 4-VII-03; Estudis: primaris i de torneria de fusta a l'Escola Industrial de Vilanova; nivell cultural: mitjà

"El 1919 es va fundar a Vilanova el "Buldró Català", al voltant de Francesc Macià. Hi venien també en Puig i Ferrer i en Lluhí Vallescà, que estaven a la platja. No, no tenia res a veure amb la Federació Democràtica Nacionalista. Molts, després, vam formar, ja cap al final de la Dictadura, un clandestí "Grup d'Esquerra" que funcionava dins el "Casal Català". Recollíem principalment diners per al doctor Jaume Agudé i Miró, que havia estat metge de la CNT. No, no fèiem cursets doctrinals ni res d'això... Sí, llegíem la "Publi", que és el que es llegia. No, la "Veu" no. Molts d'aquest grup van passar al Bloc Obrer i Camperol, aviat. Els altres vam ser el nucli d'Estat Català a Vilanova.

La nit del complot de Sarraf van dormir a Vilanova en Marcel·lí Perelló i en Jaume Compte. En Perelló quan es va casar amb una mestra de Vilanova també hi va venir a passar la nit... Ara va morir a Mèxic. No hi va haver un que va tenir por i ho va anar a dir. Després, el van liquidar... No ho sé com es deia. Eren molt joves... El més gran era en Compte, que venia llibres. Jo li havia comprat la "Història Nacional de Catalunya" d'en Rovira i Virgili; els sis volums, perquè el setè ja no va sortir. L'atemptat pretenia ser un simbolisme, cridar l'atenció mundial. Tot es va organitzar a la farmàcia Baltà, al carrer Tallers. N'hi

havia un, en Bordas de la Cuesta, que després va ser diputat. No sé què se'n deu haver fet. I el doctor Armendares, un metge de Vilafranca. Ca!, home, llavors se'n reunien deu i et feien un periòdic. Res, home, "La Tralla" el feien deu, o encara no els eren...

A la reunió d'esquerres que es va fer a "L'Avenc" de Sant Andreu ja hi havia en Terradelles i molts dels qui després tenien càrrecs importants. Perquè també van venir els grimpadors. Oh!, n'hi havia un, sobretot, que ja en tenia fama: en Josep Maria Trabal Sans, que va ser diputat. Recordo un acudit que es va fer córrer: jo tenia un amic escalador, en Costa, que va ser el primer a plantar la bandera al cim del Cavall Bernat; doncs, bé, diu que quan hi va arribar ja hi havia en Trabal, a dalt. L'Esquerra n'era plena, de grimpadors. La part més pura de Catalunya en va quedar fora. Valoraven més la quantitat que la qualitat. Sumaven vots... Com que era un partit tan gran i podia donar prebendes i empleus"... Això sí, dels 400 del Centre d'Esquerra d'Estat Català de Vilanova, que no estàvem integrats al partit, cap ni un no se'n va aprofitar amb càrrecs oficials. En això va ser una època com la d'en Lerroux.

Sí, el Grup d'Esquerres érem dins el Casal Català. Hi van haver unes eleccions, cap al 1930 per veure si ens podíem fer amb el local i vam perdre. El president va venir a Vilanova, tot just després de l'exili. El vam anar a buscar amb dos cotxes de cavalls descoberts. Sí, ell tenia casa al carrer de Sant Pau cantonada Sant Gervasi. Tenia un germà, en Pepet de l'Albi, que duia un magatzem de gra a la plaça dels "quartels". I un altre germà feia d'escrivent en una agència de transports i vivia al

carrer de Cuba. Doncs va anar a l'Ateneu (ja es va mirar que no fos una societat política) i no va dir res polític: només que estava molt content d'haver tornat i tot això. Hi havia com a alcalde en Pau Soler, que va posar dificultats perquè parlés des del balcó. També hi havia en Compte, en Badia, en Julià i molts d'altres que després van pesar. Ja venia de l'exili amb aquest grupet de guardaespalles. Més endavant, ja president, venia molt al Centre d'Esquerra Estat Català, a la Rambla (a partir del 1933 vam anar a la Plaça de la República o de la Vila) i passava l'estona amb nosaltres. Era molt vilanoví. Abans sempre estiuvejava a la platja, en una caseta allí on hi ha avui la fàbrica Pirelli, a la Rambla Samà.

Els membres del Centre d'Esquerra Estat Català no formàvem part de l'Esquerra Republicana de Catalunya. Predominantment tots érem obrers ferroviaris i estàvem sindicats a la CNT. També hi havia obrers de la Pirelli i alguns de la platja, pescadors. Els elements de joventuts provenien d'un gimnàstic que hi havia al centre, que es deia "Estel Blanc". Sí, el Centre d'Esquerra d'Estat Català era molt socialista i no és cert que fóssim menestrals, com ens han dit tant. Si no érem a l'Esquerra era perquè dins d'aquest partit n'hi havia que no vivien ni el fet de Catalunya, com els del Centre Democràtic Federal, que abans pertanyia al Partit Federal Republicà. Mira, "La Democràcia", òrgan del C.D.F. i després de l'ERC a la comarca ja va atacar Macià, el 1932 quan van portar l'estatut a Madrid i abans, en el complot de Prats de Molló. Eren individus que a la Pirelli havien fet treure escuts de Catalunya de les solapes als obrers que les duïen. Ja pots comptar com anava, doncs

Hi havia molts aprofitats.

La Lliga a Vilanova tenia força. Sí, en Bertran i Musitu sempre sortia diputat, abans. Però encara no hi havia, al principi, aquella rivalitat de la guerra. Mira, recordo haver vist en Bonaventura Freixes, líder de la Lliga a Vilanova, i en Marcelo Martín del Amo, ^{capità de la FAI,} amb d'altres, jugar al dòmino a "La Grècia Groga", una societat humorística on estava prohibit parlar de política.

Llavors, a les eleccions, corrien moltes pessetes. El candidat d'esquerra sempre era un pobre pelat. La gent de la Lliga eren pagesos rics, generalment, i hi havia allò del vot de favor: un votava per l'amo, l'altre perquè tenia el fill a la Pirelli, on els càrrecs intermitjos eren de la Lliga... Quan va arribar el 31 la propaganda va ser tota una altra: es va jugar molt amb la part passional de la gent.

De gent d'"Acció Catalana" n'hi havia molt poca. Recordo en Massó i Llorens, sí, que va ser professor de l'Escola Industrial de Vilanova, on s'havia casat. El van fer exilar durant la Dictadura.

Em sembla que en Dencàs va tergiversar l'estructura del partit. Sí, durant la vaga dels tramvies ja els van fer sortir i circular membres d'Estat Català. Allò era enfrontar-se. Ja hi va haver "tiros" i morts... Sí que els altres et feien la punyeta a cada dilluns hi havia vaga general... Clar que en Dencàs....Ja ens va escamnar a tots, potser era el 33 o el 34, el 33 perquè el president era encara viu, amb aquella desfilada de 40.000 joves a Montjuïc. Hi va haver un partit de rugby a l'estadi. Però allò de les camises pardes...

Quan a Barcelona hi havia enfrontaments amb els obrers, a

Vilanova tenies feina a aclarir-ho i et preguntaven el perquè i el com. Jo no ho justificava... Sempre ~~déjà~~ que abans era de la CNT i després obrer de La M.Z.A. I avall! Ens fotien uns "lius"!... Oh! Les Joventuts d'Estat Català, en realitat eren pocs. Les feien grans a Madrid, quan Unamuno i Royo Villanova al Congrés s'esveraven amb que si conspiracions separatistes, que si tants milers, que si... Convertien un aplec de sardanes en una concentració d'escamots. Ho van inflar tant que en Dencàs, vivint com vivia en un ambient tancat, s'ho va arribar a creure. I quan va cridar la gent no va omplir ni un "Topolino"... És clar que la gent no respon per anar a jugar-se la pell... Costa molt... Ui!, si costa...

L'agost del 34 van detenir en Jovino Fernández. Pérez Farràs era el que havia calat foc al tercer pis del Palau de Justícia. Al carrer hi va haver llenya. La guàrdia de seguretat a cavall, amb aquelles estaques llargues per dissoldre la multitud, va carregar. Es va destacar en la repressió un caporal, en Hidalgo de los Cisneros. Aquella mateixa nit se'l van carregar als vàters del quarter de Casa Ramona, on hi havia els cavalls i ara hi ha el mercat de la flor. Li van fotre un tret al cap. Poc després es va acabar l'Ordre Públic per a Catalunya i van destituir en Badia. Se li va fer un acte d'homenatge i Companys va haver de parlar: va parlar i es va imposar, ja ho crec!

Aquestes coses eren assumpte de la policia catalana: assumpte directe FAI-policia. Era l'època d'en Bruno Alpini, que va matar uns joiers, pare i fill, del carrer de Salmerón. Per ells van caure després el "Nano" i el "Cèntim" i per nosaltres en Botey i en Duran.

El Centre d'Esquerra Estat Català, a Vilanova va ser l'únic lloc on vam entrar a l'Aliança Obrera. El 5 d'octubre del 34 ja vam proclamar a l'ajuntament la República Catalana. Jo llavors era del comitè de l'Aliança Obrera com a representant d'Estat Català i el capità, de la guàrdia civil, Rafael Carrasco, que després van afusellar el 18 de juliol, se'ns va posar a les nostres ordres, ^{en principi.} ~~en principi.~~ Hi havia només 22 guàrdies i 2 que es trobaven en un ràpid que anava a Madrid i que s'hi van trobar enredats. Per començar, i sempre passa igual, es van cremar les portes de l'església, es van tirar trets al campanar de Mar i es va robar dinamita al Griffi (fàbrica de ciment) per posar-la sota el quarter de la guàrdia civil, al carrer de Sant Gervasi. El 7, diumenge, vam parlanetar amb el capità perquè sortissin les dones i els nens dels guàrdies i a les 11 van començar els trets. Van matar un home desarmat que anava pel carrer, un tal Alemany. A la tarda, després de telefonar la guàrdia civil a l'Hospitalet, van venir plens de guàrdies civils dos camions de peix. Primer se'ns va escapar un taxi amb uns quants més. Els de la FAI van matar dos civils i van cremar un camió. A la nit, el "Jose-Luís Díaz" va desembarcar mitja companyia. I dilluns al matí van entrar per la carretera de Vilafranca uns 30 o 40 més, de la companyia de Luchana o Almansa -que eren a Tarragona- i van parar les màquines a la plaça per fer el número i impressionar. A la nit van engegar set o vuit trets a un borratxo, en Santos. Hi va haver uns 112 a 120 detinguts. Es va constituir un jutjat especial, però no es van arribar a fer els judicis i no vam passar de les causes. Sí, va fracassar la temptativa de mantenir la República Catalana, que havíem proclamat el 5 d'octubre a les 12 de la nit

després de penjar la bandera estelada al balcó de l'Ajuntament.

~~Després del 8 d'octubre tota els grups nacionalistes van~~
~~quedar anul·lats. Van votar en l'acte de votació dels 33 a favor.~~ Sí,
tant el Partit Nacionalista Català com el Partit Català Proleta-
ri van desaparèixer. La seva base social era de botiguers, gene-
ralment. Nosaltres érem obrers i ells es van espantar quan van
veure que tot allò anava "en sèrio". Jo mateix tenia un paper
del PNC signat per Peipoch i ningú no en feia cas. Clar que el
Partit Nacionalista Català tenia menys de 50 afiliats a Vilanova
tot i que hi publicava el periòdic "Costa de Ponent". Tenien,
però, minoria a l'Ajuntament. Que jo sàpiga, del Partit Català
Proletari, per aquí, no n'hi havia cap. Nosaltres sols eren uns
20 o 25 membres a Vilanova. Entre tots devien ser uns 200 o
250.

Quan tornen els consellers, després del triomf electoral del
16 de febrer, en el míting de la Monumental en Puig i Ferrer
va recordar que faltava en Dencàs i la gent es va posar com una
"fiera". Hi va haver una bronca, uh!... En Dencàs, potser ell ma-
teix va transfigurar els fets, o no ho se'... Jo era dencàsista,
però de quina manera! Però allò de Montjuïc el 33 ja ens va es-
camnar a tots. Després s'ha dit que si havia tingut contactes
amb en Mussolini. No, no vaig sentir parlar mai de "Ràdio Veri-
tat", emissió en català des d'Itàlia, després de la guerra...
Mira, jo el fet que en Dencàs s'escapés per la claveguera el
justifico: qualsevol s'escapa per on pot. Jo he hagut de sortir
pitant pel front i ho vaig fer per on vaig poder, hi hagués fang
o no hi hagués fang... Però a Dencàs no li van personar. Jo
vaig parlar amb Càndida, la seva esposa, i veuràs, es clar, era

la seva dona... Però llavors com que l'Esquerra quedava una mica a part d'Estat Català vam quedar tots una mica apuntillats. Ja ens miràvem entre companys, saps?, som si... Els fets de la política, llavors, eren més senzills. Es creia en bruixes i dimonis i això de la clavaguera, oh!, era poc brillant... Allò de fugir "la nit era cosa de lladres i serenos. I el govern, en aquest joc de "crius" no volia "follon" tampoc. Jo he viscut després la guerra-guerra i el fet idealista d'anar al front com a voluntari no hi era, tampoc. En González Alba, sí, era un bon element. Un germà seu va estar amb mi a la presó, després. En Compte era un exaltat i no estava centrat, em sembla. Aquell 6 d'octubre al CADCI es van ben suïcidar.

Es un fet que proclames la República Catalana i tota Espanya es posa contra Catalunya, fins els socialistes i els comunistes. Avui dia, tot i que diuen que Rússia dóna llibertat a les seves nacionalitats resulta que això aquí no val. Si no, fixa't en el futbol, només (?) Es allò d'en Calvo Sotelo: "Vale más una España roja que rota". Ara que, jo conec gent de l'Espanol que pensen com jo mateix. Costa molt, noi. I, a més, aquí es vivia de la història, d'allò d'en Rafael de Casanova, que si vas a buscar no està gaire clar, l'assumpte... I es vivia de simbolismes i de mítings. Era molt els sentiments, i se t'eixamplava el cor de cantar "Els segadors" pel carrer i esbroneer la marxa reial, abans de la República. Em sembla que hi havia massa folch-i-torrisme, sí.

Que pots se'n trobarien, com jo! Era dalt del "barco", l'Islla de Tenerife, que en Cruells no esmenta al seu llibre, quan anaven a pujar deu o dotze més de Vilanova i ja els vaig dir

"Baixeu, que ja som prou els enredats" Perquè ja hi era, la gran embarcada! L'enredada per part de tots. Al port mateix ja ho veïem que érem tres mil a dalt i no hi havia ni un tros de pa així per menjar a la nit, Com pot ser possible? Vam haver de menjar trossos de pernil, sense pa ni res. Hi havia l'enredada pare, com la veia el mateix capità Bayo, que era un tractat de sinceritat, o com en López Tienda, que era un militar dels bons dels de la situació. Es va fer una expedició recordant Jaume primer i no van pensar que Jaume primer anava a la vela...Els voluntariats són difícils, són una enganyifa, noi. De Vilanova n'hi vam anar 51 a Mallorca.

El 18 de juliol la guàrdia civil es posa a les ordres del comitè, a Vilanova. El capità era de permís i quan torna el consideren com si fos de la guarnició de Barcelona i el van penalitzar. El comitè el formàvem unes 18 o 20 persones: 3 de l'ERC, 1 de la CNT, 1 de la FAI, 2 del POUM i de la USC (que va elegir un conseller, Urpí, a les eleccions del 16 de febrer), 1 del PSOE, 1 de la UGT, 1 dels rabassaires i entre uns quants més, jo com a representant d'Estat Català. Això va durar fins que va dir-se que als comitès només hi podien estar representats els partits que estaven al govern. Com que Estat Català no hi era vaig dimitir i em vaig allistar voluntari per anar a Mallorca, sí. Només jo i l'Aranz, el de la CNT, vam anar a lluitar al front. Els altres es van quedar amb mil excuses.

A Porto Cristo vam desembarcar-hi el 16 d'agost, en mànigues de camisa, i si et mullaves t'assecaves i "viva la Pepa!" Vaig parlar amb un que va tornar de la "División Azul" i em deia "el que tu expliqués per mil"... Es veu que a Rússia et deien "Estigue't aquí!" i si feia 40º sota zero t'havies d'a-

guantar i pensaves en Vilanova, que si fa 1ª sota zero ja no surts de casa. Es veu que els paquets de primeres cures els sortien com a maons congelats. M'explicava que un tren de vi va rebentar del fred i havien de trencar el glaç a cops de ~~de tal~~ ^{de tal}. Bef!, voluntari! Fixa't les vegades que devien recordar "lo" bé que estarien a casa seva, tant com ho vaig recordar jo... Es clar que aquests voluntariats, segons com... A un senyent amic meu, en Magadaleno, li va tocar a dat, de ser voluntari. La fermesa del voluntari només s'aguanta un moment: quan marxes i el poble t'aplaudeix i et penses que ets més que els altres que es queden... Però quan et trobes sol... I jo vaig deixar aquí un noi de 5 anys i una nena de 3, l'esposa, els sogres, i res de menjar per a ningú... Quan veus els milions de morts de la guerra mundial, també, i tal com queda després d'igual tot... Si a Mallorca hi hagués hagut una carretera per venir cap aquí de cada deu, deu tornen. Costa... Costa molt... Quan veus allò d'Hongria i tot allò... ja canvia... Jo he vist coses de veritat i sé que costa molt d'aguantar el tipus. La part sentimental juga. Les guerres monten unes psicosis, unes coses, que dius "com pot ser que un pare estigui al front i el fill ballant en dia de festa?". Quan érem a la presó, el dia de Nadal semblava un enterrament: tothom pensava en casa. Som massa familiars, els catalans, o no ho sé, que tothom s'enyora. Mira, el dia de Sant Pere, a la presó, pensaves, "ara a la platja estaran ballant"; o el dia de Sant Joan: "ara menjaran coca". Jo n'he admirat i n'admiro una de gent: la de les resistències passives de l'Índia. "Aquest any no es comprarà roba als colonitzadors" i aquell any ningú no comprava calço-

tets ni mocadors ni res... Les resistències passives són les més pràctiques... Quan a Barcelona, els anys 50, hi va haver vaga de tramvies, ningú no hi pujava. Aguenta el tipus! No et faran res, no! Jo tot això dels segrestaments d'avions, no, no... Ara que el de l'ETA sí que en donen de feina... Els admiro molt, els bascos, jo...

Sí, vaig marxar del comitè de milícies antifeixistes. Allò era una "merienda de negros" i era una manera elegant de fugir-ne, anar-me'n al front. Em sembla que en aquella època hi havia més entusiasme, potser. Però a tants anys vista..., a l'edat que tens i tot el que vas veient... Ara sí que dono importància al desembarc dels aliats a Normandia i sé tot el que representa tenir a punt tants d'homes i tant de material. Nosaltres, vam arribar a Mallorca i no hi havia ni les escopetes a punt... El qui tenia una capsa de cartó es podia considerar afortunat. Tot el que m'han vien contat a mi de l'any 11 a Mèxic ho veia representat allí: un amb un barret, l'altre amb una espadenya... Una guerra ha de ser ben feta: han de manar els militars i els altres han d'obeir. Em vaig fer molt amic del capità Bayo, sí. Encara fa pocs anys m'escrivia des de Cuba, on va fer d'assessor militar d'en Castro a la Sierra, i em deia que hi anés, que hi havia molta feina a fer. Jo tenia la col·lecció completa del "Butlletí del Cos Expedicionari a Mallorca", que feia el tipògraf anarquista Alexandre Gelabert.

Sí, el 28 d'abril, del 36 mateix van assassinar els germans Badia. Aquella mateixa nit la policia catalana va liquidar el "Pepe de la Criolla" per distreure la gent del fet que havia estat la FAI el grup executor dels Badia. Com que la policia, en aquell

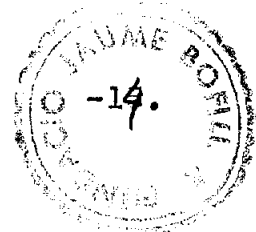
temps, perseguia molt la gent de baixa estofa, es va fer veure, amb això d'en Pepe de la Criolla que els culpables de la mort dels Badia eren els xoriços" professionals. Va ser una jugada de distracció. Al cap de 15 dies els veritables assassins dels Badia, els argentins de la FAI Ruano i Lozano se'ls va detenir i aplicar la llei de fugues ins un garaig. Es veu que en Moixí i en Mensa, que eren els agents d'escolta dels Badia, estaven a la cantonada de la casa del carrer Muntaner d'on sortien i no van poder evitar-ho. Sí, també hi havia, naturalment, confidents d'Estat Català dins la FAI.

El 3 de setembre vam reembarcar i arribàvem a Barcelona el 5. Vaig tornar a Vilanova. La FAI era "fiera", imposava. Ja veus que era l'enemic públic número 1, per allò dels atracaments i tot. Durant els temps d'en Badia com a cap de policia els vam perseguir molt. També recordo la mort de l'Adolfo Teixier, ara, que era de la colla d'en Bruno Alpini, i vivia al carrer d'Aragó 36. A Vilanova ens permetíem enfrontar-nos-hi, amb la FAI, perquè érem amics i ens coneixíem i no et podien pelar. Quan vaig tornar vam acordar no perdre més el temps posant les banderes a mig pal per cada militant que queia al front, que eren tants. I vam acordar que no més ho faríem si era un personatge representatiu. I va i el primer que cau és en Durruti. La FAI, que tenia les oficines al carrer de l'Aigua 29, amb totes les altres agrupacions, van posar la bandera a mig pal; nosaltres no. Els de la FAI van venir a protestar i no va passar res perquè el Soria i el Serranito, que eren uns "fieres" que hi havia per aquí també sabien amb qui se la jugaven. En Durruti era una figura de grup i vam aconseguir que complissin el que havíem acordat: van pujar les banderes. Però a Barcelona

actuaven impunement: com que allí no et coneixien no costava res de dir "aquell i aquell altre us els carregueu" I llestos. Les patrulles de la Fai van ser més actives a Barcelona. I d'incontrolats, res. Aquí, sí, hi va haver casos com els de la família Alegre, que es van carregar pare (ex-UMN durant la Dictadura) i tres fills. Venien d'un altre poble, feien la feina i se'n anaven. Estic segur que seguien ordres concretes. Res d'incontrolats.

Quan va venir el 18 de juliol ells es van carregar en Josep Maria Plamas, que va ser l'únic que exigia públicament responsabilitats per la mort dels Badia. I també en van matar un d'Est Català que era del Socors Roig i president de l'"Associació Josep Maria Planes". Duran? Apunta, que em sembla que es deia Duran... Després, tot es va acabar i a França tots amics... En "Ricarditu" era un capitots de la FAI a Vilanova, sí, però era bona persona. Va ser director de "Catalunya", l'únic periòdic en català de la CNT-FAI. Fixa't com va anar, això, que després de la guerra molts de la FAI van poder viure aquí i menjar perquè havien ajudat a escapar a persones importants, abans... D'altres, de la Fai o no, es van beneficiar, també, d'haver ajudat a evacuar tècnics italians de la Purelli i ara tenen els fills molt ben col.locats.

La mort d'en Durruti va ser a mans de membres d'Estat Català, que s'infiltraren entre els seus. Ja feia temps que s'esperava i finalment el van caçar. No es va dir per no tenir problemes amb la FAI. Encara vui viuen a Toulouse, els dos que ho van fer. Dels grups nacionalistes, després de l'octubre del 36, no en va quedar res. Van votar el 16 de febrer i prou. Els del Par

tit Català Proletari van ingressar al PSUC. En Comorera, sí, amb en Maurín, van venir a parar a la presó amb mi, el 42. Sí, els consells de guerra ja eren legals, amb defensors... Diuen que en Maurín se salvà perquè tenia a França un abate que era parent seu... També hi havia a la presó el camarada Vallejo, de la CNT-FAI, que estava a la indústria de guerra a Catalunya. La fabricació d'armament estava localitzada a Barcelona i a can Roca de Gavà. Aquí a Vilanova només s'acabaven espoletes... A més, era una guerra que de material no se'n llençava com se'n llença ara. Les bomves eren molt més petites... Vilanova, sí, va ser bombardejada, cap a finals del 38. En aquesta guerra els alemanys van fer-nos proves amb els Stuka i també amb la tècnica de les bosses...

El maig del 37 vam ser tots amics, a Vilanova. A Barcelona, Estat Català hi va participar més en sentit de defensa que d'atac. Els de la FAI i el POUM van atacar "El Oro del Rhin" que era el lloc de direcció d'Estat Català. Ah! sobre la mort d'en Durruti: ja va fallar una vegada abans, a Bujaraloz, quan nosaltres teníem el quartel a Farlete.

Vaig ser després al 35 cos de l'11-13-15 brigada. El setembre del 38 ja quedaven pocs estrangers. Havien vingut en Togliatti, en Tito, en Brandt, en Nenni. Van marxar gairebé tots el setembre del 38 quan la guerra ja estava decidida. No, res d'això que en Tito és fill d'aquí. I tants que n'hi havia de fora. Tant d'una banda com de l'altra: també va venir en Canaris i tants generals alemanys. Jo feia d'auxiliar i intèrpret. Vaig caure presoner el desembre del 38 a Ulldemolins (Montsant) i em van passejar per Faió, Saragossa, Orduña i Mérida, on vaig

fer emplaçaments per a un grup antiaeri alemany. Erem und 60 o 70 batallons fent carreteres. Jo també vaig enterrar morts, treure fil ferrats i totes aquestes coses. Recordo un guàrdia civil que deia que de la mateixa manera que ell era fora del fil ferrat podia ser dintre i que havia estat la sort... Sí, és clar, tothom s'ho esperava que guanyessin els aliats... Però... Havien afusellat en Companys i es va fer el pedestal, així. Si no, s'hagués mort de fàstic. Arrossegava gent més formada, en Companys. El president Macià, tot el poble. Era com en Benes a Txecoslovàquia. Cada temps té el Papa que s'ajusta al moment que es viu. Mira, ara m'han deixat un disc que diuen que té la veu del president. Ja fa dies que el tinc i no l'he volgut escoltar... No, no m'ho crec que sigui cert. No vull posar-lo perquè m'emportaria un disgust, si no fos la seva veu...

El 20 de maig del 42 em van condemnar a mort en un consell de guerra. Em vam voler carregar el mort. Durant la guerra jo tractava de vostè qui em tractava de vostè, fins l'encarregat dels tallers, que de la nit al dia va ser un més que nosaltres. Hi havia un comvent de clausura al carrer del Correu (avui Caídos) i la gent ja deia que si hi havia nens enterrats i tot això... Per demostrar que no i que no hi hagués més soroll vaig encarar-me amb dues o tres dones de les més cridaneres i vam entrar-hi. A les tombes només hi havia mòmies de monja i prou... A Vilanova, llavors, ja hi havia uns quants "murcianus", sí: van arribar quan es va fer la doble via del tren. Fins tenien una societat, "La Floresta", on feien ball i sarsuela i tot això... A vegades penso que els mateixos que abans aplaudien el president ara es treuen el barret davant els capitosts de sindicats i tota la pesca. Bef!... Les masses... Vull dir que...

Em van commutar la pena de mort. Vaig estar presoner fins el 26 de febrer de 1946. Demanaven informes i cap a casa... El qui estava en edat militar arribava i l'enviaven a la mili uns altres tres anys. I el qui tenia antecedents a la presó... A cada guerra passa igual. Com que la gent és un tractat de burrologia", són com a bens, molts es convençien que no havien fet cap mal, res de dolent, i tornaven confiats. Però ja els esperaven: per faltes lleus tres o quatre anys...

Mossèn Dalmau, que va estar a Vilanova de vicari, un dia ens va cridar a tres o quatre perquè anessin a fer un recolliment a Lleida... Jo no tinc manies i li vaig dir: "Vostè busca l'afusellament moral de l'individu"... A mi no me la foten. Ara, jo estic casat per l'Església i si pugés a dalt veuràs al capçal del llit la Verge de Montserrat.

Vilanova ,agost 1973